

La «Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. III Lèxic».

Deu consideracions a raig

David Paloma

El tercer volum

El 9 d'abril del 2019 la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans va publicar, en versió digital, el tercer volum de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*. El primer, dedicat a la fonètica, va sortir el 1990; el segon, dedicat a la morfologia, el 1992. El tercer és dedicat al lèxic (d'ara endavant ens hi referirem com a PEOLC-L) i solament és consultable en PDF, no en paper, de descàrrega gratuïta. La primera edició, amb ISBN, és del desembre del 2018 i va anar a cura de Joan Veny, membre il·lustre de la Secció Filològica, catedràtic emèrit de filologia catalana, Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

La PEOLC-L segueix els criteris dels dos primers documents i, per tant, distingeix entre formes d'àmbit general i formes d'àmbit restringit, i també entre formes de registre formal i de registre informal. Així, els mots usats almenys en dos dels cinc dialectes de referència són d'àmbit general, com ara *baguet*, *brou* i *caldo*, *ansa* i *nansa*..., i els mots propis només d'un dialecte són d'àmbit restringit, com ara *creïlla* (valencià), *barrumbada* (balear), *bertranada* (septentrional)... Pel que fa als nivells de formalitat, formes com *furóncol*, *sement*, *coldre una malaltia*... són adequades per a un registre formal, i *tenir collons*, *teca*, *mama* 'mare'... ho són per a un registre informal, «que inclou des de mots d'àmbit familiar, usos col·loquials, fins a mots despectius o vulgars».

Formen aquesta obra 23.946 unitats lèxiques, de les quals gairebé un 90% són d'àmbit general i es troben en el corpus general. La resta s'inclou en un annex, en què s'especifiquen les formes dels dialectes septentrional, central, balear, nord-occidental i valencià. L'alguerès té, curiosament, un capítol a part dels dialectes orientals, a diferència dels «mots propis de l'àmbit estatal andorrà», que s'inclouen com a «parlar d'Andorra», dins els dialectes occidentals. Se'm fa estrany aquest tractament desigual, en termes formals, en una obra que fins ara no havia tractat l'andorrà: si la PEOLC-L s'hi havia de referir

—s'hi havia de referir?—, potser hauria hagut de tenir un capítol a part.

A continuació faré deu consideracions a raig sobre la PEOLC-L. Són escrites pel broc gros, des del moment que no n'he fet una anàlisi tan exhaustiva com l'obra demana. Hi dic el que hi veig. No hi apporto quadres ni estadístiques: només una primera impressió que prové d'un primer buidatge i tractament. És cert que som davant d'una obra potent, molt rellevant, que caldrà fer servir i analitzar amb els cinc sentits.

Les consideracions

1. La PEOLC-L és una selecció d'«elements del lèxic oral bàsic i disponible de la llengua», un repertori lèxic comú. Però el més important, a parer meu, és a qui s'adreça: al conjunts dels usuaris, als escriptors de cada àrea dialectal i, «especialment, als professionals dels mitjans de comunicació de tot el domini». Aquests professionals són avui en dia —també ho eren trenta anys enrere, quan es van publicar els dos primers documents— els forjadors diaris de la llengua catalana mediàtica.
2. La macroestructura de la PEOLC-L vetlla pel polimorfisme. Totes les varietats hi són representades: la que més, l'alguerès (912 unitats lèxiques d'àmbit restringit); la que menys, el central (36). «La poca representació de lèxic específic d'aquest dialecte [el central] s'explica pel fet que la major part del lèxic és compartit per la llengua general.» Entremig hi ha el valencià (770), el balear (469), el septentrional (286) i el nord-occidental (179, en què s'inclouen 46 unitats pròpies del parlar d'Andorra).
3. La macroestructura vetlla també per la composicionalitat de la llengua catalana estàndard, però ho fa d'una manera menys visible quan concorren diverses formes en una sola entrada. És el cas, per exemple, de *motlle*, *motle*, *motllo*, *motlo*

(polimorfisme). L'usuari ha de saber que només n'hi ha una, la primera, que és prioritària (composicionalitat). Si l'usuari no es llegeix la introducció, pot pensar-se que totes quatre formes tenen la mateixa prioritat. És cert, tanmateix, que una fletxa remet a la forma prioritària (*caldo* remet a *brou*, *moreno* remet a *bru*, *motle* remet a *motlle*...) i, de fletxes, val a dir que n'hi ha un munt. Una altra qüestió és per què no hi ha forma prioritària en *llombrígol/melic*, *espill/mirall*, *processó/professó*, etc.

4. La microestructura és impecable. Ho és l'organització informativa de les entrades i de les subentrades, amb uns pocs símbols que són fàcils d'interpretar (la fletxa cap amunt per a la formalitat alta, la fletxa cap avall per a la formalitat baixa, la fletxa horitzontal per a les remissions...) i un estil de pòlisses tradicional (les entrades i les subentrades en negreta, també en negreta la desinència de gènere; la categoria lèxica en cursiva; la informació morfològica entre claudàtors, també entre claudàtors la llengua d'origen; la varietat dialectal, si s'escau, entre parèntesis; etc.). El que em sembla discutible és la manca de definicions en força entrades i subentrades. Si hi fossin, ajudarien l'usuari, que pot dubtar si *gamba* és 'cama' o 'un crustaci', si el verb *precisar* equival a *caldre*, si l'adjectiu *prolífic* vol dir el mateix que *prolix*, etc.
5. Quan s'escau, les entrades i les subentrades contenen precisions semàntiques i sintàctiques. Són precisions convenients, necessàries, que fan més entenedores les descripcions dels usos. A parer meu, aquest «quan s'escau» hauria d'haver estat més generós, sobretot amb vista a dubtes lèxics recurrents, però també amb vista a evitar pronunciacions defectuoses. Com és que un document que se centra en l'estàndard oral no conté ni una indicació fonètica?
6. La PEOLC-L no recull prou el lèxic dels llibres d'estil dels mitjans de comunicació, encara que en la introducció s'assenyali que s'ha tingut en compte. La proposta esmenta «Vilaweb, ésAdir, IB3, etc.». Ho dic perquè tant les formes no admeses (*afincarse*, *alimentici*, *argelí*, *empaste*, *enterarse*, *esguinç*, *fallo*, *insertar*... i tantes altres) com les formes en general admeses en els mitjans però no recollides en el diccionari normatiu (*crucigrama*, *farol*, *fisio*, *forquilla* [en el seu sentit de magnitud], *leotards*, *maridar*, *mediar*, *mileurista*... i tantes altres), haurien d'haver tingut més pes en el document. Aquelles formes demostren d'una manera indirecta els dubtes lèxics que mantenen els professionals i la raó dels lingüistes per a prescriure-les, i aquestes són la bandera de la llengua estàndard (en l'Ésadir les formes «d'ús general» no recollides en el DIEC són més de 3.000).
7. La PEOLC-L desatén força estrangerismes que els mitjans avalen i que fan servir en cursiva o entre cometes en els textos escrits, i sense manies en els textos orals: *fashion*, *futon*, *gagaku*, *gamer*, *gif*, *gogó*, *look*, *new-age*, *reset*, *revival*, *rookie*... i tants altres.
8. Diria que no sorprèn que convisquin *jingle* i *melodia publicitària*, *pub* i *bar musical*, *katuska* i *bota d'aigua*... i que la forma prioritària sempre sigui la catalana, però en canvi despista que el manlleu sigui una forma no admesa en altres parelles: no *share* però sí *quota de pantalla*, no *e-mail* però sí *adreça*, no *bullying* però sí *assetjament escolar*. Quan es considera que la forma catalana ha substituït el manlleu?
9. A la pàgina de crèdits es parla de la PEOLC-L com a «fascicle». Amb gairebé 400 pàgines, crec que aquesta obra no la forma «un curt nombre de plec encartats els uns dins els altres». El tercer volum de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* és tot un llibre referencial.
10. La PEOLC-L és més del segle xx que del XXI: beu tant dels documents passats que no ha sabut presentar-se amb els recursos actuals. Hauria anat molt bé que, a part d'una versió digitalitzada, el document hagués enlluernat amb possibilitats de recerca (opcionals) a un sol clic. D'obres i d'informacions no ens en falten.■